

Uczestnicy postępowania karnego

- sąd

Uczestnik procesu karnego:

- 1) każdy podmiot, który występuje w procesie w roli wyznaczonej przez prawo karne procesowe,
- 2) jego rolę wyznaczają przepisy prawa procesowego.

Uznanie danej osoby za uczestnika procesu karnego zależy jedynie od treści obowiązujących przepisów postępowania karnego, nie zaś od rzeczywistej aktywności tejże osoby w danym postępowaniu.

Uczestnicy procesu

– wg kryterium zespołu ich praw i obowiązków:

- 1) organy procesowe,
- 2) strony procesowe,
- 3) pomocnicy stron i organów procesowych,
- 4) przedstawiciele procesowi stron,
- 5) rzecznicy interesu publicznego,
- 6) rzecznicy interesu społecznego,
- 7) osobowe źródła dowodowe,
- 8) podmiot zobowiązany do zwrotu korzyści majątkowej,
- 9) inni uczestnicy procesu karnego.

Organ procesowy:

- organ państwowy,
- który na mocy przepisów prawnych,
- odgrywa określoną rolę w procesie karnym - kierowniczą lub pomocniczą,
- jako jedyny może wydawać decyzje o charakterze imperatywnym.

Sąd – to jedyny uczestnik procesu karnego, który odgrywa rolę organu procesowego we wszystkich stadiach procesu.

W postępowaniu przygotowawczym – sąd :

- 1) dokonuje czynności zastrzeżonych do jego wyłącznej kompetencji, np. orzeka w przedmiocie tymczasowego aresztowania,
- 2) kontroluje decyzje procesowe prokuratora, np. rozpoznaje zażalenia na postanowienia o umorzeniu śledztwa.

W postępowaniu sądowym – sąd kieruje procesem .

Art. 175 Konstytucji:

1. **Wymiar sprawiedliwości** w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.
2. Sąd wyjątkowy lub tryb doraźny może być ustanowiony tylko na czas wojny.

Prokuratura nie jest organem wymiaru sprawiedliwości w RP.

Art. 176 Konstytucji :

1. **Postępowanie sądowe** jest co najmniej dwuinstancyjne.
2. Ustrój i właściwość sądów oraz postępowanie przed sądami określają ustawy.

Art. 177 Konstytucji :

Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów.

Znaczenia pojęcia „sąd” na gruncie KPK:

- organ państwowy sprawujący wymiar sprawiedliwości (znaczenie ustrojowe),
- skład orzekający (znaczenie procesowe).

Od sądu należy odróżnić sędziego, który może tworzyć skład sądu orzekającego (jeżeli skład jest jednoosobowy) lub wchodzić w skład sądu orzekającego (jeżeli skład jest wieloosobowy). Jednakże w postępowaniu karnym orzeka jedynie sąd, zaś sędzia – jako taki – wydaje zarządzenia, polecenia itp.

Sądy orzekające w sprawach karnych

- 1) sąd rejonowy (I instancja) – sąd okręgowy (II instancja),
- 2) sąd okręgowy (I instancja) – sąd apelacyjny (II instancja).

Zasada

samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego (art. 8 KPK)

§ 1. Sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu.

§ 2. Prawomocne rozstrzygnięcia sądu kształtujące prawo lub stosunek prawny są jednak wiążące.

Zasada

samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego (art. 8 KPK)

- niektóre ograniczenia tej zasady:

- 1) rozstrzygnięcie sądu cywilnego kształtujące prawo lub stosunek prawny, np. postanowienia o ubezwłasnowolnieniu całkowitym i ustanowieniu opiekuna,
- 2) orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego,
- 3) zapatrywania prawne sądu odwoławczego (art. 442 § 3 KPK),
- 4) skazujące rozstrzygnięcia innych sądów karnych (zob. np. : uchwałę SN z 30.5.1980 r., VI KZP 14/80, OSNKW 1980, poz. 56).

Właściwość sądu :

- uprawnienie (i zarazem obowiązek) sądu do rozpoznania danej sprawy w określonym zakresie,
- przesłanka warunkująca dopuszczalność procesu.

Prawo do sądu właściwego to jeden ze standardów prawa człowieka do rzetelnego procesu karnego (art. 6 EKPCz).

Właściwość sądu :

1) ogólna:

- rzeczowa (ze względu na przedmiot sprawy - domniemanie właściwości SR),
- miejscowa (ze względu na siedzibę sądu – wg miejsca popełnienia przestępstwa),
- funkcjonalna (określone czynności w ramach jego kompetencji),

Właściwość sądu :

2) szczególna:

- z delegacji (z przekazania sprawy – np. art.: 36, 37, 43 KPK),
- z łączności (ze względu na podmioty lub przedmiot sprawy – art. 34 KPK),
- do wydania wyroku łącznego (art. 569 KPK).

Sąd z urzędu bada, czy jest właściwy w danej sprawie

Art. 35 KPK:

§ 1. Sąd bada z urzędu swą właściwość, a w razie stwierdzenia swej niewłaściwości przekazuje sprawę właściwemu sądowi lub innemu organowi.

§ 2. Jeżeli sąd na rozprawie głównej stwierdza, że nie jest właściwy miejscowo lub że właściwy jest sąd niższego rzędu, może przekazać sprawę innemu sądowi jedynie wtedy, gdy powstaje konieczność odroczenia rozprawy.

§ 3. Na postanowienie w kwestii właściwości przysługuje zażalenie.

**Jeżeli sąd nie jest właściwy w danej sprawie –
należy wyznaczyć posiedzenie i na nim rozstrzygnąć o
właściwości sądu.**

Art. 339 § 3 KPK:

Prezes sądu kieruje sprawę na posiedzenie także wtedy, gdy zachodzi potrzeba innego rozstrzygnięcia przekraczającego jego uprawnienia, a zwłaszcza:

(...)

3) wydania postanowienia o niewłaściwości sądu,

(...)

**Rozpoznanie sprawy przez sąd niewłaściwy może stanowić
bezwzględną przyczynę odwoławczą, powodującą
konieczność uchylenia wyroku i przekazania sprawy do
ponownego rozpoznania.**

Art. 439 § 1 KPK:

*Niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia sąd odwoławczy na posiedzeniu **uchyla** zaskarżone orzeczenie, jeżeli:*

(...)

- 3) sąd powszechny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu szczególnego albo sąd szczególny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu powszechnego;*
- 4) sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu*

Skład sądu na rozprawie głównej:

1) sąd I instancji (SR lub SO)

1 sędzia (art. 28 § 1 KPK),

3 sędziów lub 1 sędzia + 2 ławników (art. 28 § 2-3 KPK)

2 sędziów + 3 ławników (art. 28 § 4 KPK)

2) sąd II instancji (SO lub SA)

3 sędziów (art. 29 § 1 KPK)

5 sędziów (art. 29 § 2 KPK)

1 sędzia (art. 449 § 2 KPK)

Skład sądu – posiedzenia

Art. 30 KPK:

§ 1. Na posiedzeniu sąd orzeka jednoosobowo, chyba że ustawa stanowi inaczej albo ze względu na szczególną zawikłość sprawy lub jej wagę prezes sądu zarządzi jej rozpoznanie w składzie trzech sędziów.

§ 2. Sąd odwoławczy na posiedzeniu orzeka jednoosobowo, a w składzie trzech sędziów wówczas, gdy zaskarżone orzeczenie wydano w składzie innym niż jednoosobowy albo ze względu na szczególną zawikłość sprawy lub jej wagę prezes sądu zarządzi jej rozpoznanie w składzie trzech sędziów, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Sędzia dodatkowy

- bierze udział w rozprawie, wstępując do składu orzekającego z chwilą, z którą jeden z członków składu sądownego nie może uczestniczyć w składzie sądu (np. z uwagi na chorobę lub odejście w stan spoczynku)

Art. 47 PUSP:

§ 1. Prezes sądu może zarządzić przydzielenie dodatkowego sędziego (...) do sprawy, jeżeli istnieje prawdopodobieństwo, że będzie ona trwać czas dłuższy. W razie potrzeby można przydzielić dwóch dodatkowych sędziów (...) wskazując kolejność, w której będą oni wstępować do udziału w naradzie i głosowaniu.

§ 2. Dodatkowy sędzia (...) bierze udział w naradzie i głosowaniu, jeżeli jeden z sędziów (...) nie może uczestniczyć w składzie sądu.

§ 109 Regulaminu urzędowania sądów powszechnych

1. Przewodniczący składu orzekającego zajmuje miejsce środkowe za stołem sędziowskim, a pozostali członkowie miejsca obok przewodniczącego (...).

2. W razie wyznaczenia sędziego dodatkowego lub sędziów dodatkowych, oni także zajmują miejsca za stołem sędziowskim. O wyznaczeniu sędziego dodatkowego przewodniczący składu orzekającego informuje na pierwszym terminie rozprawy.

3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio w razie wyznaczenia ławnika dodatkowego, asesora sądowego dodatkowego, ławników dodatkowych lub asesorów sądowych dodatkowych.

Niewłaściwy skład sądu – bezwzględna przyczyna odwoławcza

Art. 439 § 1 KPK :

Niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia sąd odwoławczy na posiedzeniu uchyla zaskarżone orzeczenie, jeżeli:

1) w wydaniu orzeczenia brała udział osoba nieuprawniona lub niezdolna do orzekania bądź podlegająca wyłączeniu na podstawie art. 40;

2) sąd był nienależycie obsadzony lub którykolwiek z jego członków nie był obecny na całej rozprawie;

(...)

Art. 4 KPK (zasada obiektywizmu)

Organy prowadzące postępowanie karne są obowiązane badać oraz uwzględniać okoliczności przemawiające zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego.

Gwarantować ją mają:

- 1) gwarancje ustrojowe (np. niezawisłość sędziów),
- 2) gwarancje procesowe (np. wyłączenie sędziego).

Wyłączenie sędziego nastąpić może :

- 1) z mocy ustawy – art. 40 KPK
- 2) z mocy postanowienia sądu – art. 41-42 KPK.

Polskiej procedurze karnej nie jest znana instytucja wyłączenia danego sądu rejonowego, okręgowego, czy apelacyjnego.

Nie spełnia ustawowych wymogów dopuszczalności wniosek w wyłączenie wszystkich sędziów danego sądu. Warunkiem rozpoznania takiego wniosku jest jego skonkretyzowanie, zarówno w zakresie podstaw, w oparciu o które żąda się wyłączenia, jak i wymogu indywidualnego wskazania sędziów.

Postanowienie SN z 25 czerwca 2014 r., IV Kz 31/14

Art. 40 KPK (wyłączenie sędziego z mocy prawa):

§ 1. **Sędzia jest z mocy prawa wyłączony** od udziału w sprawie, jeżeli:

- 1) sprawa dotyczy tego sędziego **bezpośrednio**;
- 2) jest **małżonkiem** strony lub pokrzywdzonego albo ich obrońcy, pełnomocnika lub przedstawiciela ustawowego albo pozostaje we wspólnym pożyciu z jedną z tych osób;
- 3) jest **krewnym** lub powinowatym w linii prostej, a w linii bocznej aż do stopnia pomiędzy dziećmi rodzeństwa osób wymienionych w pkt 2 albo jest związany z jedną z tych osób węzłem przysposobienia, opieki lub kurateli;
- 4) był **świadkiem czynu**, o który sprawa się toczy, albo w tej samej sprawie był przesłuchany w charakterze świadka lub występował jako biegły;
- 5) **brał udział w sprawie** jako prokurator, obrońca, pełnomocnik, przedstawiciel ustawowy strony, albo prowadził postępowanie przygotowawcze;
- 6) **brał udział w wydaniu zaskarżonego** orzeczenia lub wydał zaskarżone zarządzenie;
- 7) brał udział w wydaniu orzeczenia, które **zostało uchylone**;
- 8) (*uchylony*)
- 9) brał udział w wydaniu orzeczenia, co do którego **wniesiono sprzeciw**;
- 10) **prowadził mediację**.

Art. 40 KPK:

(...)

§ 2. Powody wyłączenia trwają mimo ustania uzasadniającego je małżeństwa, wspólnego pożycia, przysposobienia, opieki lub kurateli.

§ 3. Sędzia, który brał udział w wydaniu orzeczenia objętego wnioskiem o wznowienie, zaskarżonego w trybie kasacji lub objętego skargą nadzwyczajną, nie może orzekać co do tego wniosku, kasacji lub skargi.

Art. 41 KPK (wyłączenie sędziego na mocy postanowienia sądu):

§ 1. **Sędzia ulega wyłączeniu**, jeżeli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności w danej sprawie.

§ 2. Wniosek o wyłączenie sędziego, zgłoszony na podstawie § 1 po rozpoczęciu przewodu sądowego, pozostawia się bez rozpoznania, chyba że przyczyna wyłączenia powstała lub stała się stronie wiadoma dopiero po rozpoczęciu przewodu.

Uwaga !

Integralnym elementem samodzielnego nabywania wiedzy na podstawie tej prezentacji jest dogłębna analiza:

- przepisów art. 24-44 KPK,
- odpowiedniego fragmentu podręcznika, w szczególności odpowiedniej części Rozdziału II (str. 46-81) z książki:
H. Paluszkiewicz, K. Dudka, *Postępowanie karne*, Warszawa 2018, wyd. 4.